

are used, not in the expectation that police officers will report their own misconduct, but that they will report what they see in the organization.

This way we know that in recent decades, the acceptance of inadmissible gifts, the performance of incompatible activities in addition to police work and improper behavior towards citizens have been significantly reduced. At the same time, we also learned that not too much should be expected from information about the topic and attention for misbehavior in training. Both are for sure indispensable, but their impact quickly disappears. It has also become apparent that it is particularly difficult to reduce undesirable behavior in the workplace. Measures against such behavior are quickly seen as having little credibility.

9. The police are a hierarchical organization, with an indispensable, strong, tough group culture. It is simply human work, with all the associated successes and disappointments. And with all the inconvenience of working in an organized context. Things can go wrong. Experience shows, not only in the police, that it is not the management, but the executives who have the most influence on the culture of the work floor and modes of policing. Police officers, combating crime and misbehavior in society, want to feel at ease inside the organization and have their sense of justice confirmed. Questioning colleagues in the morally charged police profession quickly causes offence. A comment quickly sounds like a reproach. Of course, there is derailed, unacceptable behavior and then a red line must be drawn. But there are also individual styles of not immediately understandable, good police work. A good conversation prevents from taking offence too quickly. Enabling such conversations is task of police management but the initiative does not have to be left to them. It is for a police officer eminently professional to ask yourself regularly: are we still policing well?

Руслан ВАЛІСВ

доцент кафедри

адміністративного права і процесу

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

(м. Дніпро, Україна),

кандидат педагогічних наук

<https://orcid.org/0000-0001-8593-5515>

ЗЛІСНА НЕПОКОРА ЗАКОННИМ РОЗПОРЯДЖЕННЯМ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Одним із важливих елементів правового режиму воєнного стану є комендантська година. Дотримання відповідних обмежень становить передумову забезпечення правопорядку, національної безпеки, спокою громадян. Порухення комендантської години, які спостерігають з вікон своїх осель законслухняні мешканці, викликають обурення останніх та звинувачення на адресу поліції у бездіяльності. Водночас правоохоронці скаржаться на відсутність ефективних інструментів впливу на порушників комендантської години. Це посилює стрес на українських поліцейських [2].

Ураховуючи актуальність проблеми, в останні роки до її вивчення звертались такі вітчизняні фахівці, як В. Бондар [1], В. Висоцький, Н. Войтович [4], О. Грабчук, І. Дрок [5], О. Ковальова [6], О. Прищепа. Аналізуючи їхні дослідження, можемо констатувати, що, за висновками фахівців, підрозділи Національної поліції України вживають заходів щодо виявлення порушників обмежень, які діють під час комендантської години, проведення з ними профілактичних бесід (з метою запобігання таких порушень) та оперативно-розшукових опитувань (з метою виявлення можливої причетності до диверсійної чи шпигунської діяльності). Крім того, має місце практика документування злісної непокори законним вимогам чи розпорядженням поліцейського, які були пов'язані з припиненням порушень обмежень, встановлених на період комендантської години. Тому ставимо за мету відповісти на наступні запитання:

- яким ознакам мають відповідати діяння правопорушника, тобто злісна непокора вимогам припинити порушення комендантської години;
- якими мають бути ці законні вимоги;

- від кого вони мають походити; який вплив мають обставини, що виключають протиправність непокори вимогам правоохоронців;
- які чинники заважають ефективно протидіяти порушенням комендантської години.

Аналізуючи рішення судів апеляційної інстанції щодо притягнення осіб за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, можемо констатувати наявність фактів некоректного формулювання у протоколах фабули правопорушення (наприклад, «вчинив злісну непокору законному розпорядженню Обласної військової адміністрації»).

В окремих випадках поліцейські, які складають протокол, обмежуються загальним формулюванням правопорушення з тексту КУпАП, не конкретизуючи, хто саме й які законні вимоги чи розпорядження надавав та у чому полягала непокора цим вимогам.

Досить часто суди констатують брак долучених до протоколу доказів, які б свідчили про наявність складу адміністративного правопорушення, зокрема пояснень свідків, відеочити фотофіксації обставин, зазначених у протоколі. При цьому слід врахувати, що отримати пояснення свідків під час дії комендантської години край важко, що і приводить зрештою до висновку про недостатність належних і допустимих доказів.

У певних випадках на рішення апеляційних інстанцій додатково впливав той факт, що суд першої інстанції всупереч ч. 2 ст. 268 КУпАП розглянув справу за відсутності особи, яка притягалася до відповідальності, що є суттєвим порушенням вимог вітчизняного адміністративного процесу [7].

Проте окремі апеляційні інстанції у справах про злісну непокору під час дії комендантської години відкинули доводи апеляційних скарг. Зокрема, Київський апеляційний суд 12 лютого 2024 р. розглянув факт, викладений у протоколі у такому вигляді: «ОСОБА_1 25 липня 2023 року о 01 год. 10 хв. в м. Києві по просп. Берестейський, 47 А, на вимогу працівників поліції вийти з транспортного засобу відмовилась, своїми діями вчинила злісну непокору законній вимозі поліцейського, чим порушила вимоги ст. 16 Закону України «Про дорожній рух» та п. 2 ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію», чим вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185 КУпАП» [8]. В обґрунтуванні апеляційної скарги було зазначено, що «кваліфікуючою ознакою цього адміністративного правопорушення визначають спосіб його вчинення – злісність непокори» [8], і саме ця ознака була відсутня в діях особи, що притягається до відповідальності. Проте апеляційний суд визнав, «що суд першої інстанції дійшов вірного та обґрунтованого висновку про те, що в діях ОСОБА_1 є склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП, за кваліфікуючою ознакою вчинення злісної непокори законній вимозі поліцейського» [8]. Такому висновку сприяв відеозапис подій, який разом з іншими доказами створив систему належних, допустимих і достовірних доказів у справі.

Слід зазначити, що суди звертають увагу на те, що ні ст. 256 КУпАП, яка регулює зміст протоколу про адміністративне правопорушення, ні положення Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення не вимагають зазначення засобу відеофіксації у протоколі про адміністративне правопорушення. Водночас окремі суди, за відсутності інших доказів злісної непокори, приділяли вирішальне значення наявності на відеозаписі події явної, вербально артикульованої відмови від виконання законних вимог поліцейського. У разі ж відсутності чітко висловленої незгоди особи від виконання розпоряджень правоохоронців суди підтримували апеляційну скаргу та припиняли адміністративне провадження у зв'язку з відсутністю складу правопорушення. На нашу думку, в окремих випадках суди могли б урахувати й інші форми непокори, зокрема фактичні дії порушників, які, хоча на словах і погоджувалися з вимогами поліцейських (припинити порушення обмежень, встановлених на час комендантської години, та відправитися до місця проживання), проте фактично продовжували перебувати на вулиці, про що свідчить їх повторне виявлення працівниками поліції через деякий час на тих самих чи інших вулицях населених пунктів.

Неодноразово мали місце факти вчинення дрібного хуліганства чи іншого правопорушення (наприклад, керування транспортним засобом у стані сп'яніння) під час дії комендантської години, намагання припинити це правопорушення з боку поліцейських шляхом висування законних вимог та злісної непокори таким вимогам, що виявлялася у продовженні протиправних дій. У судовій практиці розглядалися також випадки, коли правопорушник вчиняв під час комендантської години дрібне хуліганство, а потім і злісну непокору законним вимогам поліцейського, проте в протоколі зміст законної вимоги стосувався не припинення дрібного хуліганства, а пред'явлення для перевірки документів.

Слід зазначити, що апеляційні суди підтримували не лише ті рішення місцевих судів, де злісній непокорі передувало інше правопорушення. Наприклад, Львівський апеляційний суд у своїй постанові від 19 жовтня 2022 р. наводить фабулу зі складеного поліцейськими протоколу про адміністративне правопорушення: «ОСОБА_1 23 липня 2022 р. близько 23 год. 28 хв. в м. Буськ по вул. Львівській, 13А, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, вчинив злісну непокору законній вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, а саме не залишив визначене місце, а також не пред'явив документів, що засвідчують його особу» [9].

У цілому, хоча апеляційні інстанції задовольнили апеляційну скаргу у 9 фактах, а у 13 – підтримали рішення місцевих судів, варто відзначити, що у 8 з цих 13 справ мало місце інше правопорушення, що передувало злісній непокорі, та законна вимога полягала у розпорядженні припинити таке попереднє правопорушення.

Ураховуючи важливість превентивної поліцейської діяльності як стадії протидії злочинності [3], для надання практичних порад поліцейським/майбутнім поліцейським та їх навчання можна сформулювати наступні запитання та відповіді на них.

Якими мають бути законні вимоги (розпорядження) щодо припинення порушення комендантської години, від кого вони мають надходити? Вимога має надходити від поліцейського (члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця) при виконанні ним службових обов'язків. У протоколі про адміністративне правопорушення у графі «склад адміністративного правопорушення» має бути чітко зазначено, від кого саме надійшла законна вимога й у зв'язку з чим. Матеріали справи мають містити доказ законності, чіткості, наполегливості та неодноразовості такої вимоги.

Яким ознакам має відповідати діяння правопорушника, тобто злісна непокоря вимогам припинити порушення комендантської години? Злісний характер непокори може бути проявлений у неодноразовій чіткій (вербально артикульованій) категоричній відмові виконати законні вимоги або у відмові, вираженій в зухвалій формі, «яка свідчить про явну зневагу до осіб, які охороняють громадський порядок» [8].

Який вплив мають обставини, що виключають протиправність непокори вимогам правоохоронців? Як не дивно, лише в одній з проаналізованих нами судових справ апеляційної інстанції мав місце стан крайньої необхідності, викликаний повітряною тривоگو.

Які чинники заважають ефективно протидіяти порушенням комендантської години? До об'єктивних чинників слід віднести брак свідків на вулицях під час комендантської тривоги, що заважає сформувати доказову базу. Критичними суб'єктивними чинниками є помилки окремих поліцейських під час оформлення протоколів про адміністративне правопорушення та інших матеріалів, про що свідчить встановлена судами недостатність належних, допустимих і достовірних доказів, що узгоджуються між собою, у п'ятих справах.

Таким чином, для належного документування злісної непокори законним вимогам поліцейського з приводу припинення порушень комендантської години необхідна фіксація системи належних та допустимих доказів, які доводять законність, чіткість, наполегливість, неодноразовість вимог поліцейського та злісність непокори правопорушника, зокрема вербальну артикульовану відмову виконувати законні вимоги поліцейського. До об'єктивних чинників, які заважають ефективно протидіяти порушенням комендантської години, слід віднести недостатність очевидців на вулицях під час комендантської години.

1. Бондар В. В. Процедура притягнення НПУ до адміністративної відповідальності за порушення комендантської години. *Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану*: матер. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 грудня 2022 р.). Вінниця : ХНУВС, 2022. С. 78-80.

2. Валєєв Р. Г., Герасимчук Ю. В. Стресори у роботі поліцейського: підходи західних науковців. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 4. С. 220-234.

3. Валєєв Р. Г., Чуріков Д. С. Превентивна діяльність поліцейських як стадія протидії злочинності. *Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах*: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2018 р.). Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 212-215.

4. Войтович Н. Ф. Відповідальність за порушення комендантської години. *Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри*: матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9 грудня 2022 р.). Вінниця, 2023. С. 140-143.

5. Дрок І. С. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених обмежень під час дії режиму воєнного стану. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 2(6). С. 87-91.

6. Ковальова О. В. Відповідальність за порушення комендантської години в умовах

правового режиму воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір*: матер. наук.-практ. онлайн-заходу (м. Одеса, 29 квітня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 118-120.

7. Постанова судді Дніпровського апеляційного суду у справі № 209/1806/22 від 04.04.2023 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110271454>.

8. Постанова Київського апеляційного суду у справі № 760/17513/23 від 12.02.2024 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117409586>.

9. Постанова Львівського апеляційного суду у справі № 943/920/22 від 19.10.2022 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106935165>.

Олександр ВІТЮК

заступник начальника Управління –
начальник відділу
інформаційно-аналітичного
забезпечення та взаємодії
з територіальними органами
Управління інформаційно-аналітичного
забезпечення та взаємодії
з територіальними органами
Департаменту організаційного
забезпечення Державної
міграційної служби України (м. Київ)
кандидат історичних наук
<https://orcid.org/0009-0007-1749-507X>

**ВИКОНАННЯ ОРГАНАМИ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
«ПРОГРАМИ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ
НА 2001-2004 РОКИ» У 2001-2002 рр.**

Вигідне географічне положення нашої держави у центрі Європи робить її ідеальною ареною для контрабанди людьми з країн Південно-східної Азії, Африки та Кавказького регіону на Західну Європу. Часто Україна є не лише транзитною, через яку проходять транзитні шляхи нелегалів, а також і країною-джерелом.

Масштаби нелегальної міграції важко оцінити з точним розрахунком, оскільки цифри так званого «порушення державного кордону» доволі суттєво відрізняються у різних джерелах. Зокрема, у 1999 р. було зафіксовано близько 25 тис. порушень державного кордону [1, арк. 142]. Причому 85 % порушників прибули з Індії та Китаю. Стосовно порушень на західному кордоні, варто відзначити цифру у 15,5 тис. осіб, до якої включено 9,5 тис. осіб, які нелегально прибули в Україну з 90 країн. Серед порушників домінували вихідці із Афганістану (4,7 тис.), Шрі-Ланки (1736 осіб), Індії (1055 осіб), Бангладешу (436 осіб) та Китаю (406). Із загальної кількості порушень, найбільше виявлено на кордоні з Польщею (понад 8 тис.), на кордоні із Словаччиною (4,4 тис.) та 2,8 тис. на Угорському кордоні.

Враховуючи зростання неконтрольованої міграції іноземців в Україну та через її територію, виникла необхідність розробки та прийняття спеціального нормативно-правового акта, для посилення співпраці з боку центральних органів виконавчої влади, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та контролю за міграційними процесами в Україні, зменшення впливу нелегальної міграції та пов'язаних з нею правопорушень.

З метою вдосконалення роботи щодо запобігання та припинення незаконної міграції іноземців та осіб без громадянства в Україну і через її територію, відповідно до Указу Президента України від 18.01.2001 № 22 «Про заходи щодо посилення боротьби з незаконною міграцією», було затверджено Програму боротьби з незаконною міграцією на 2001 – 2004 рр. (далі – Програма) [2, арк. 104].

Метою Програми було визначено реалізацію державної політики з питань міграції та національної безпеки, спрямованої на активізацію протидії незаконній міграції.

До основних завдань Програми належало:

недопущення проникнення на територію України осіб, які незаконно прибувають в Україну і не заявляють у встановленому порядку про свій намір набути статусу біженця чи